

tibid. conform. Cap. III. §. XVII. sequ. Argumentum enim, quo fretus in alia omnia sibi eundum existimat, quod in statu integritatis occidere innocentem nefas fuerit, plane est *æwgos biorvoor*, quia nec principium juris naturalis in statu integritatis querendum est, (§. LXXIV.) nec in eo statu ullum concipi potest periculum, quod hac tristi fuga fuisset evitandum.

§. CLXXX.

Idem dicendum videtur de casibus, 75) si quis res alienas in extrema necessitate, famis vel frigoris expellendi causa, contrectet: *) 76) vel si homines in extrema necessitate res alienas in extremo naufragii periculo, jactum alienarum mercium faciant. Quemadmodum enim priore casu necessitas est à malitia hominum, id agentium, ut famelicus, vel frigore obrigescens, omni humana ope destitutus petare vel reat: (§. CLXIII. 66.) ita posteriore inter duo mandare vel perdere la physica eligitur minus, dum homines, imminente naufragio, vident, aut sibi cum rebus pereundum, aut mercium alienarum, à se jactandarum, æstimationem esse præstandam. (§. CLX. 61.)

*) Qui hic dissentiant, iis furti vocabulum imponit, quod tam grave existimant esse peccatum, ut nulla necessitate urgente quis ad illud compelli debeat. Sed quum ne homicidium quidem in casu necessitatis, puta in moderamine inculpatæ tutelæ, pro crimine imputent: cur magis imputarent furtum? Præterea quis furtum sine dolo malo, immo sine animo lucrum faciendi concipit? Denique quum paucarum rerum alienarum, quas surripere jussit imperiosa longæ inediæ necessitas, æstimatione facile præstari possit ab hominibus, etiam mendicis, ubi se periculo expedierint: quis vitio illis verat, quod non pertire, quam rem æstimabilem animo restituendi, domino intervertere maluerint. Add. cap. 3. X. de furtis.

§. CLXXI.

Sed talia innumera, vel fingi, vel in ipsis rerum argumentis occurere possunt, ex quibus quædam vere sunt *æwgoa*, et de quibus facile in utramque partem disputari possit. Sed ne obliti videamus ejus, quam ipsi paul-

Io ante dedimus, admonitionis, (§. CLXIV.) plura addere jam nolumus, iis hanc curam relinquentes, qui conscientiis dirigendis laborant.

C A P U T. VII.

De Officiis erga alios absolutis, et perfectis, specia-
tim de nemine lædendo.

§. CLXXII.

Progredimur jam ad OFFICIA ERGA ALIOS HOMINES, quorum fundamentum jam supra in eo positum esse animadvertisimus, quod homo homini natura *æQUALIS*, ac proinde eatenus amore amicitiae sit prosequendus. (§. LXXXV. et LXXXVIII.) Quumque æqualitas naturæ æqualia etiam officia exigat: inde collegimus, *men-
HOMINEM HOMINEM NON MINUS, QUAM SEIPSUM TE-
NERI AMARE.* (§. XCIII.)

§. CLXXIII.

Deinde amoris hujus duos esse gradus, ostendimus, quorum alterum *JUSTITIAE*, alterum *HUMANITATIS* et *BENEFICENTIAE* adpellavimus. (§. LXXXII. sequ.) Quum vero prior in eo consistat, ut nihil quod infeliciorum alium faciat, agamus, ac proinde neminem lædamus, et cuique, quod suum est, tribuamus; posterior ut alterius perfectionem et felicitatem pro virili provehere atque amplificare studeamus, illique tribuamus et ea, quæ jure stricto et perfecto non debemus: (§. cit.) consequens est, 1) ut et officia, quæ alteri debemus, alia sint *justitiae*, quæ *PERFECTA*; alia *humanitatis et beneficentiae*, quæ *IMPERFECTA* vocamus.

§. CLXXIV.

Itaque OFFICIA *PERFECTA* sunt, ad quæ homo perfecte, et per modum coactionis, obligatus est, puta ut neminem lædat, et cuique, quod suum est, *Fa-
tri-perfecta,*

vel im- tribuat. **IMPERFECTA**, ad quæ imperfekte sine coactione, et ex ipsa virtute, obligamur, puta, ut alterius perfectionem ac felicitatem æque, ac nostram, pro virili amplificare studeamus. * (§. LXXXIV.)

*) Itaque officia **PERFECTA** nobis necessitatem imponunt, ne alterum imperfectiorem infelicioremque reddamus: **IMPERFECTA** monent, nos nondum veræ virtutis laudem adsequutos, nisi et alios perfectiores ac feliores reddere, pro virili annitamus. Ea officia jam veteres jureconsulti accurate distinxerunt, veluti Paulus, dum *quædam voluntatis, et officii magis, quam necessitatis, esse,* scripsit l. 17. §. 3. D. *commodati.* Adde locum Seneca, quem atrulimus supra. §. LXXXIV.

§. CLXXV.

Alia Quandoquidem igitur, quod ad **OFFICIA PERFECTA**

Ad §. 174.

Imperfecta ad quæ imperfekte sine coactione. Notantur hæc à Werenko p. 1. c. 4. n. 627. sed eorum memoriam elabi non sinas, quæ dicta sunt supra §. 84. nempe loqui hic de coactione externa, ita ut alii jus exigendi actum tamquam stricte debitum non habeant, ut ipse Werenkus explicat n. 645. non autem sine coactione morali, quia cadunt sub legem naturalem, quæ licet ad honestatem pertineat, ea tamen præcipit: quia morum honestas in plerisque casibus est simpliciter necessaria, et debita ex parte debentis, et quo ad Deum naturæ auctorem, etsi non sint pressius loquendo debita ex parte proximi, vel passim careant coactione seu vi externa; forte quia non absolute necessaria ad conservationem generis humani. Licet enim fere omnia officia imperfecta proveniant ex lege affirmativa præcipiente mutuum amorem, seu caritatem fraternalm in genere proximo nostro, aliquando vero transeunt in jus strictum, veluti in extrema necessitate, quod ipse Heinicus innuere quodammodo voluit infra 2. 10. 196. alias sibi contrarius ibidem existet. Consule tamen Werenkum l. c. et rursus Heinec. infra. 389. in calce ubi has debiti differentias agnoscit.

attinet, illa in eo posita sunt, ut NEMINEM LÆDAMUS, item ab et CUIQUE, QUOD SUUM EST TRIBUAMUS, (§. CLXXXIV.) soluta, alædere autem est alterum infeliciorem, quam natu- lia hypo- ra est, reddere, (§. LXXXII.) suum denique alithetica. quis dicere potest, quod juste adquisivit: (§. cit.) sequitur sane, 2) ut obligatio ad neminem lædendum sit connata; ad suum cuique tribuendum, adquisita. Unde prius officium ABSOLUTUM; posterius, quod suum cuique tribui jubet, HYPOTHETICUM vocamus. *)

*) Itaque ABSOLUTUM officium nobis est, quod homo ab homine exigere potest nullo posito jure, quod per factum aliquod adquisiverit: HYPOTHETICUM, quod, demum posito aliquo jure, per factum adquisito, exigitur. Sic homo ab homine jure exigit, ne occidatur, nullumque ideo ponit factum, quo sibi hoc jus adquisiverit. At non possit quisquam jure conqueri de rebus sibi ab altero præceptis, nisi jus aliquod circa illas res, veluti dominium, facto ad- quæ sivisset. Itaque neminem occide est officium absolutum; furari noli officium hypotheticum. Quod discrimin si non neglexisset itav Salmasius, de usur. Cap. IX. facile intellexisset, non fugisse rationem jureconsultos, qui furtum ad- mittere naturali jure prohibitum esse, contendunt, l. 1. §. 3. D. de furt. §. 1. Inst. de obl. quæ ex dicit.

§. CLXXVI.

Quumque porro jus, quod circa rem aliquam ad- quisivimus, vel ex DOMINIO, vel ex PACTO seu CONVENTIONE proficiscatur: consequens est, 3) ut omnia officia HYPOTHETICA, vel ex DOMINIO, vel ex PAC- TO nascantur, adeoque 4) is commodissimus futurus sit tractationis nostræ ordo, ut primum de officiis **PERFECTIS ABSOLUTIS**, deinde de **IMPERFECTIS**, tum porro de **HYPOTHETICIS**, quæ ex DOMINIO, ac denique de iis, quæ ex PACTO oriuntur, paullo accuratius agamus. *Imperfecta enim hypotheticis ideo præmittenda putavimus, quia homines, frigescente demum atque oblanguescente humanitate, invento domino, pactisque interpositis, consulere sibi cœperunt.*

Quo or-
dine de
his agen-
dum?

§. CLXXVII.

§. CLXXVII.

Homo Primo ergo omnium ponendum est hominem homini esse natura aequalem, (§. CLXXII.) iisdem quipnem, ut per cum altero partibus essentialibus constantem. Et sibi et quamvis alteri praeter altero perfectio aliqua veluti sorti qualem, tamen obtigerit: diversos tamen perfectionis gradus nihil tractare circa hominis essentiam, sed unum aequum esse debet. hominem, ac alterum. Ex quo sequitur, 5) ut alter alterum, tamquam aequum hominem tractare, nec in rebus, quae pluribus jure perfecto competit, praeter alios praerogativam sine justa causa adfectare, adeoque 6) quod sibi fieri non vult, nec alteri facere teneatur. *) (§. LXXXVIII. 54.)

*) Hæc regula tam est rectæ rationi consentanea, ut eam hec pagani ignorarint. Saltim eam sententiam in deliciis fuisse Alexandro Severo Imp. auctor est Ael. Lampridius, Cap. LI. Clamatque sapiens, quod a quibusdam, sive Iudaicis, sive Christianis audierat, et tenebat, idque per præconem, quin aliquem emendaret, dici jubebat: QUOD TIBI FIERI NON VIS, ALTERI NE FECERIS. Quam sententiam usque ad dedit, ut et in palatio, et in publicis operibus, prescribi juberet. Probabile est, quod observavit Lampridius, Alexandrum hanc sententiam a Christianis accepisse. In sensu enim ajente totidem verbis habetur, Matth. VII. 12. Luc. VI. 34. At inde non sequitur, ut non et ratio eam veritatem perspicere potuerit. Similia enim sunt apud Simplicium ad Epictet. Enchirid. Cap. XXXVII.

§. CLXXVIII.

Quum ergo quod nobis fieri nolumus, nec alteri Ac pro-facere debeamus, (§. CLXXVII. 6.) nemo vero nos inde neutrum perfectione ac felicitate sua, quam jam natura mo laetabitur, vel juste adquisivit, ab alio privari, vel res dendus. suas deteriores reddi, id est, laetivellit: (§. LXXXII.) consequens est, 7) ut et nos neminem imperfectorem vel infeliciorem reddere, adeoque 8) et neminem laedere debeamus. Et quia ad felicitatem nostram ac perfectionem non modo CORPUS, sed et MENS præcipue, pertinet: 9) ad utramque hominis partem per-

tinere hoc præceptum, quin 10) læsionem mentis tanto esse corporis læsione graviorem, quanto mens ipsa corpore præstantior est, (Elem. phil. mor. §. XIV.) facile intelligitur. *)

*) Hinc graviter Epictetus invehitur in eos, qui id tantum damnum reputant, quo corpori rebus suis aliquid decedit, non illud, quo mens redditur deterior. "Οὐας τι, inquit, οὐατινοὶ τάκτηται αἱ πλησίαι, οὐαὶ οἱ βλάβες οὐαὶ τὰ προστιθέμενα, οὐαὶ οἱ κλάδοι, οὐαὶ τὸν ισχίον, οὐαὶ τὸν ἄγρον ἀπολλύειν. οὐαὶ δὲ οἱ διά θεοὺς θεῖοιν, οἱ ταῦτα τὴν προσαίρεσιν δὲ ποιήσουσιν οὐαὶ μάρτυν ξένοιν, οἱ ἀναισχυντοι, οἱ οὐ πίστοι οὐδὲ οὐ γνῶσθαι. Ubicumque in his, quæ ad corpus pertinent, possessoribus aliquid damni acceperimus, illico jacturam nos fecisse arbitramur: sed in voluntatis proposito quum detimenta nobis eveniunt, nihilominus tamen, damnum nos accepisse nullum, censemus: quandoquidem ei, qui corruptum ultrum, aut corruptitur, nec caput dolet, nec oculus, nec coxa, sed nec fundum amittit, atqui aliud nihil volumus, quam ista. Inter nos vero disceptatio nulla est, ne mediocris quidem, utrum satius sit, voluntatem habere pudicam, et fidelem, an vero impudicam, et infidelem. Arrian. Diss. Epict. II. 10.

§. CLXXIX.

Totius hominis perfectio ac felicitas consistit in VITA, id est, in unione mentis, et corporis, (§. Nemo CXLIII.) quæ quidem perfectio inter eas, quas à natura occidentura accepit, præstantissima, et reliquarum veluti dus, nullum ac fundamentum est. Quum ergo alterum per illius sani-fectione ac felicitate, quam à natura accepit, privata ac re nefas sit, (§. CLXXVIII. 7.) nec nos ab altero vi- corpori damnum inferemus; per se patet, (§. CLXXVIII. 6.) officii nostri esse, nec alium occidere, vel 13) mortis aut ejus sanitati detrimentum inferre, vel 14) eum citra jus, aut occidendi animo, periculo exponere. *)

*) Neque enim magis peccat, qui hominem, in quem sibi nihil imperii est, periculis obicit, quam qui jure atque imperio suo ita abeuntur, ut alterum, quem perire cupit, eo consilio exponat periculo. Sunt talia exempla apud Polyb. I. 9. Diod. Sic. Bibl. XIV. 173. XIX. 48. Justin. Hist.

XII. 5. Curt. VII. 2. immo in ipsis sacris litteris, 2. Sam. XI. 15. ubi et sequente Cap. XII. 9. ideo homicidium Davidi exprobratur à Nathane, quod Uriam eo animo, ut periret, in periculissima statione collocati jussisset. Add. Pufed. de jur. nat. et gent. VIII. 2. 4.

§. CLXXX.

Nisi nē Attamen, quum nemo teneatur alterum magis, cessitas quam seipsum, amare, (§. XCIV. 65.) et sāpe consipsa uti tingat, ut aut alicui ipsi, aut alteri, pereundem sit; nos co-consequens est, 15) ut eo casu, si quis nos aggregat modiatur, in ancipiū illo periculo quālibet sit honesta deramatio expediendae salutis, (§. CLXIII. 66.) adeoque ne inculpa 16) et cum cāde repellere aggressorem liceat, dumne parata tu quis 17) limites justae defensionis excedat.

§. CLXXXI.

Eius li Quinam vero sint justae defensionis limites, nemini erit obscurum, qui absolutam præcipue necessitatem, id est, nullo alio modo evitabilem, (§. CLVIII.) favorem mereri, meminerit. Ex hoc enim consequitur, 18) ut tum demum moderamini inculpatæ tutelæ sit locus, si quis in absoluta necessitate, vel respectiva quidem, sed in quam sua culpa non inciderit, versetur. (§. CLVIII. 55. 56.) 19.) Ut defunctus omni periculo, nullo amplius defensionis jure gaudeat. 20) Ut qui vel sine aggressoris læsione, vel leviore malo aggressori repræsentato periculum evitare potest, ei jus non sit, ad cādem temere provolandi, *) quum ex duobus malis physicis id, quod minimum est, malum eligendum esse, vel ipsa recta ratio nos

do-

Ad §. 181.

Vel respectiva quidem. Adde in qua par sit omnium conditio, ut prædixerat. §. 162. dum rationem expediendi salutem incumbente necessitate invenerat, et ita cohærebit doctrinæ lib. 2. §. 132. infra ubi civibus, in summa calamitate constitutis, arma contripere adversus Principem non licere tradit.

doceat. (Elem. phil. mor. §. CLII. *)

*) Homo obligatus semper est, ad eligendum id, quod est optimum. (§. XCII. *) Optimum ergo quum sit medium, quo facillime ac tutissime finem nostrum obtinemus: obligatos nos esse oportet ad medium facilimum tutissimumque expediendæ salutis, adeoque ad evitandam alterius cādem, si aliud supersit periculo nos expediendi medium. Recte Theocrit. Egidillia. XXIII.

Ολίγη τοι τῶν πάντων μέγα καὶ νῦν ἀναγένεται.

Par est, exiguo malo magnam litem tollere.

§. CLXXXII.

His vero observatis principiis evidentissimis, nihil facilius est, quam ad quæstiones omnes, quæ de hoc moderamine inculpatæ tutelæ incidere possunt, responderemus. Si enim quæras, adversus quos eo uti liceat? eo uti recte respondebis, 21) adversus omnes, per quos in possibili periculum illud sine tua culpa adductus sis: (§. mus. LXXXI. 18.) adeoque 22) et adversus furiosos, mente captos, itemque 23) eos, qui alium invadere parantes, te per errorem invaserint. Ut enim præclare observavit Grotius de jure belli et pac. II. 1. 3. jus defensionis hic non nascitur ex peccato atque injustitia ejus, à quo intentatur periculum, sed à jure nostro periculum nobis intentatum propulsandi quovis modo, nec alterius vitam eo casu propriæ saluti antependi. *)

*) Et hoc pertinet fabula Oedipi qui patrem se adgredientem invadentemque tuendi sui causa ignarus occiderat, quod factum ita purgat apud Sophoclem in Oedipo Colon. v. 1032.

Ἐν γάρ τοι ἀμετέλεια μέγους, ὃν σ' ἀνιστόρων

Ἐπι τοι τὸν δίνατον ἀνθίνειν οὐδέποτε

Κλέαντα παραχαῖς, πότερα πινθάνειν ἄνεσται

Πατέρα σ' ὁ καίνων, οὐ τοιούτον ἀνθίνειν;

Δοκῶ μὲν, ἔπειδεν φιλάτεις, τὸν ἀπειλεῖν

Τινοί τον ἀδειάς τούτην περιβλέποντο.

Τοιάντα μέντοι καύτοις εἰσήνεν κακόν,

Θεῶν ἀγέντων, διό τιον ἀδειάς τον πατέρας

Τυχόντων ἀδειάς στοχαῖς ἀντιτάσσειν.

Unam enim responde mihi, quod te interrogō.

Si quis te, virum justum, statim hic

Op-

Opprimens occidere vellet: quereresne,
Utrum pater is eset, qui te occideret, an vero statim ulcisceris?
Existimo, siquidem vitam amares, auctorem cedis
Ulcisceris, neque, quid justum, circumspiceres.
In talia mala, et ego incidi,
Düs impellentibus, de quibus ne quidem patris
Anima, si reviviscat, mibi contradictura eset.

§. CLXXXIII.

Spatium Nec minus inde disces, quamdiu illud jus sese ad eū in li-versus invasorem defendendi duret? Recte enim hic bertate distinguunt doctores inter eos, qui in statu naturali nulli magistratui, à quo defendi possent, subjecti vivunt, et qui cum aliis in civitatem coaluerunt. Quum enim in libertate illa naturali, nemo sit, a quo nobis de injuria caveri possit: 24) defendendi jus non potest non incipere ab eo tempore, quo in periculo esse cœpimus, et durare tamdiu, quoad extra periculi aleam simus constituti. (§. CLXXXI. 18. 19.) Quandoquidem vero periculum nostrum incipit à tempore, quo alter hostilem animum adversus nos ostendit, et tantisper durat, dum illum animum hostilem nondum depositus: 25) tamdiu etiam durare jus defendendi, manifestum est.*)

*) Atque hoc est fundamentum, quo universum jus belli nititur, ut alteri, qui hostilem adversus nos animum manifesto prodit, omnesque aquas pacis conditiones pertinaciter respuit, mala intentare tam diu possimus, donec deposito hostili animo nobiscum redierit in gratiam. Quia de re infra suo loco plura erunt dicenda.

§. CLXXXIV.

Quum contra in statu civili, civis, qui hostilem animum adversus civem prodit, minas spargit, insidiasve alteri struit, à magistratu possit coerceri: consequens est, 26) ut civis nec insidiantem sibi alterum opprimere, nec 27) periculo defunctus, vindicatam, quam à superiore sperare potest, vi et armis pe-

petere possit; adeoque 28) tempus inculpatæ defensionis expedienda angustis admodum finibus circumscriptum, cum ipso periculo incipiat, nec duret diutius, quam ipsum periculum. *)

*) Et ita recte jureconsulti violentam defensionem quidem permittunt, sed non nisi in continenti. Ulpianus l. 3. §. 9. 27 aud D. de vi et vi arm. Eum igitur, qui cum armis venit, possumus armis repellere, sed hoc confessim, non EX INTERVALLO. Et alibi expressionibus verbis concedit Paulus, ut, qui lapidem, quum aliter se tueri non posset, in irruentem projecisset, non teneretur lege Aquilia, dum id tuendi dumtaxat, non etiam ULCISCENDI causa, factum sit. l. 45. §. 4. D. ad leg. Aquil.

§. CLXXXV.

Præterea ex his principiis (§. CLXXXI. 20.) facile intelliges, 29) non licere ei defensionem ad cædem usque adgressoris porrigerere, qui de ejus impetu præmonitus, aut eumdem in tempore conspicatus, domi se continere, aut 30) in tutiorem locum sese recipere, aut 31) vulnere, vel mutilatione aliqua ejusdem impetum cohibere potest, *) quanvis 32) ad fugam, ipso jam fervente conflictu, capessendam, obinceps illius periculum, nemo omnino obstrictus videatur, nisi forte tutum ipsi pateat perfugium. Pufendorf. de jure nat. et gent. II. 5. 13. Ubi tamen denou monendum, 33) quum in statu civili tam breve sit defensionis tempus, ut in tanta animi perturbatione omnes evadendi vias circumspicere non liceat, merito non omnia tam amare exigenda, ac veluti ad vim resecanda esse.

*) Multo minus ergo quis ad vim, et cædem jure prævolat, si alter ab adgressione desistit, ostenditque, se cum adversario in gratiam redire velle. Unde recte Aristides in Leuc. i. observat, Thebanis ad aqua omnia paratis, Lacedemoniis vero ultra tendentibus, bonam caussam ab his ad illos transiisse. Vid. Grot. de J. B. et P. II. 4. 18. Pufend. de jur. nat. et gent. II. 5. 19.

§. CLXXXVI.

§. CLXXXVI.

Denique inde non minus intelligi posse videtur, pro quibus rebus quis ad violentam illam defensionem Pro qui- sese accingere possit? Quum enim quædam sint cala- bus re- mitates, quæ homini aliquando ipsa morte videntur bus sit acerbiores, nec extrema tantum necessitas, sed et ea, licita? quam salva vita ferre possumus, favorem mereatur: (§. CLVIII. 54.) consequens est, 34) ut, quæ pro vita, eadem pro sanitate, nec non 35) pro integri- tate corporis, immo et 36) pro pudicitia tuenda, *) nec non 37) pro magistratum, parentum, liberorum, amicorum, sed et omnium aliorum, quos in periculo constitutos esse animadvertisimus, defensione sint per- missa.

*) At hic multi dissentunt, veluti Augustinus *de libero arbitrio* I. 5. Thomas. *Jurisp. div.* II. 2. 114. Buddeus *Theol. moral.* Part. II. Cap. III. Sect. III. §. XX. * ex ea ratione, quod pudicitia, tamquam virtus animi, eripi aut vi extorqueri nemini possit. Sed quamvis pudicitia mentis satis in tuto sit: attamen honestæ virginis ac matronæ non atrocior ulla videri potest injurya, quam stuprum violentum, maxime quum alteri prolem ex se excitare cogatur; et castitatis etiam externæ jactura sit irreparabilis. Quare recte Quintilian. *Declam.* CCCXLIX. *Pueram usque in eam injuriam traxisti, qua nihil gravius bella habent.* Quis ergo vitio vertat honestæ feminæ, si eam atrocem et in tolerabilem injuriā etiam cum stupratoris interitu à se amoliri conetur?

§. CLXXXVII.

An et Paulo difficilior quæstio est, an et is, qui pro ho- nore atque existimatione tuenda, e. g. pro amolienda ala-

Ad §. 187.

1. *Pro honore.. Pro amolienda alapa.* Damnatæ ab In- nocentio XI. anno 1679. hæc propositiones: Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calum- niām inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit,

item:

CAP. VII. DE OFF. ERGA &c.

131

alapa, ad cædem provolavit, moderamine inculpatæ nore et tutelæ usus esse videatur? At quamvis nihil, si à existi- vita discresseris, existimatione sit præstabilius, et hinc matione sint, qui hic quoque locum esse violentæ defensioni, tuenda? existiment: (vid. Grot. *de jure belli et pac.* II. 1. 10.) tamen, quia solum periculum vitam aliaque, quæ cum vita pari passu ambulant, amittendi, jus nobis det u- tendi inculpatæ tutelæ moderamine, (§. CLXXXVI.) existimatio vero et honor propter injuriam non amit- titur, immo potius in statu civili non desunt legi- tima injuriam vindicandi media: non possumus non 38) eorum suffragari sententiæ, qui hic cessare jus volentæ defensionis prudenter censem.

§. CLXXXVIII.

Quum porro officium erga alios absolutum de ne- mine lædendo ad MENTEM non minus, quam ad cor- pus, pertineat, (§. CLXXXVIII.) 9) et mentis facul- Nemo 1æ de n- tates sint INTELLECTUS et VOLUNTAS: quod ad prio- riter attinet, nemo temere negaverit, 39) eum gravi- tatione in- acutum, mendaciis ac sophismatibus in errorem indu- cit, 40) eumdem à veritate avertit, 41) præjudi- catisque opinionibus imbuit, immo et is, 42) qui vel tædiosa docendi ratione, vel affectata severitate ef- ficit, ut suæ disciplinæ traditus ab omni veritatis ac sapientiæ studio abhorreat. *)

*) Ita graviter omnino Maximilianum I. Imp. læsit Petrus, postea Novæ civitatis antistes, de quo Cuspinian. p. 602. Uti vero habilis per etatem ad litteras addiscendas fuit Maximilianus, magistro Petro traditus, aliquot annis cum nobilium quo- rundam filii contubernalibus Latinas didicit litteras. Sed quum ejus preceptor, solis dialecticis argutiis doctus, sophismata illi inculcare vellet, ad quæ capessenda aptus non erat: sapientiæ atro-

R

ci-
pejus faceret
qui, quemquam
dementem
redext, atque
ineptum....

item: Idemque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, et post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat. Desing. lib. 2. c. 19. 13.

citer verberatus ab eo , magis ipse verberandus , quum verbera servos deceant , non liberos , tandem efficit , ut litteras magis odio haberet , quam diligenter . Mansit etiam alta mente reposum , quantum detrimenti hoc ipso ceperit . Idem enim auctor est Cuspinianus , idemtide de hoc fatu suo graviter conquestum esse Maximilianum , et aliquando inter prandendum , multis adstantibus , dixisse : Si bodie preceptor meus vivere Petrus , quamquam multa praceptoribus debeamus , efficerem , ut se instituisse me pœniteret . Add . Ger . à Roo . Lib . VIII . p . 288 .

§. CLXXXIX.

Quumque non minus gravis sit læsio VOLUNTATIS ,
Nec ratione vo- quæ CORRUPTIONIS nomine venit : consequens est , 43)
luntatis . ut contra officium faciant , qui alterum corrumptunt ,
44) ad voluptates , libidines , aliaque vitia pelliciunt ,
45) et vel verbis minus honestis , vel 46) exemplis
turpibus , animum deteriorem reddunt , vel denique ,
47) quum eum à vitiis prohibere , et in viam reducere possint debeatque , id vel plane non , vel non
ea qua par est , animi contentione faciunt , sed 48)
quantum in ipsis est , peccantem adjuvare student . *)

*) Quam gravis et hæc sit læsio , satis intellexit Dionysius , tyranus Siculus , qui quum ægre facere cuperet Dioni , quem in Peloponneso manum comparare , sibique bellum facere conari , audiverat , filium ejus sic educari jussit , ut indulgendo turpissimis imbueretur cupiditatibus . Quamobrem puer , priusquam pubes esset , scorta adducebatur , vino epurisque obrubebatur , neque ullum tempus sobrio relinquebatur . Is deinde usque eo vitæ statum commutatum ferre non potuit , postquam in patriam redit pater , (namque adpositi erant custodes , qui eum à pristino vicu deducerent) ut se de superiori parte ædium dejecerit , atque ita interierit . Corn . Nep . Dion . Cap . IV . Non ignota eadem ars Romanis adversus hostes suos , aut dubiæ fidei amicos , ceu docent exempla apud Tacit . Histor . IV . 64 . Agric . XXI . 1 . Immo arcana hoc tyrannicum esse , observat Forstner . in Taciti Annal . Lib . I . Utinam inde demum hunc fructum caperet ætas cerea in viuum flecti , monitoribus aspera , nullos se habere hostes magis infensos , quam eos , à quibus à veris virtutibus abducta ad mollem et luxuriosam vitam pellicitur : quin se tyrannis servire , dum se ab illis corrumpi patitur !

§. CXC.

§. CXC.

CORPUS porro alterius quum non magis , quam Nec rā-
mentem , lædere debeat : (§. CLXXVIII . 9) nefas sa- tione
ne est , 49) alterum verberibus , plagis , aliisque in- corporis .
juris adficere , 50) vulnera infligere , 51) membris
eorumve parte quem mutilare , 52) corpus alterius ine-
dia , vinculis , tormentis , injuria excruciare , res , qui-
bus ei ad conservandam suaviterque transigendam vi-
tam opus est eripere , intervertere , deterioresque red-
dere , et si quæ alia sunt , quibus usus corporis , quod
sanum et integrum aliquis à natura acceperat , alte-
rius dolo vel culpa redditur deterior . Quum enim ab
his omnibus nos natura adeo abhorreamus , ut mors
nobis minus , quam hæ injuriæ , acerba videri soleat :
sane , quod fieri nobis nolumus , nec aliis faciendum
esse , satis unusquisque intelligit *)

*) Et hinc esse videtur , quod plerique antiquæ leges po-
nam talionis iis proponerent , qui membrum alterius rupi-
sent . Vid . Exod . XXI . 25 . Lev . XXIV . 50 . Gell . Nott . Att . XX .
3 . Diod . Sic . Bibl . XII . 17 . Quamvis enim vix probabile sit ,
vel apud Hebræos , vel apud Romanos , juri illi talionis
nata ῥι πντει locum fuisse : Joseph . Antiq . Jud . IV . 7 Gell .
ibid . eo ipso tamen , justissimum esse , ostenderunt legisla-
tores sapientissimi , illi , quod nolit , fieri , qui alteri , quod
sibi fieri noluisse , fecerit .

§. CXI.

Quod ad statum hominis attinet , ad hoc caput
præcipue pertinet primo EXISTIMATIO , tum SIMPLEX , Nec rā-
qua quis pro non malo habetur , tum INTENSIVA , qua tione e-
ob merita præ aliis gaudet . De opibus enim et facul- xistima-
tatibus , quia sine dominis concipi non possunt , infra
demum erit dicendi locus . Quum vero , quod ad fa-
mam , atque exsistimationem attinet , aliquis lædi non
possit nisi per CALUMNIAS , (§. CLIV .) et dicta fac-
taque , ad contumeliam ac ignominiam alicujus compa-
rata , quæ INJURIAS vocamus : 53) ab utrisque absti-
nendum esse , eo minus obscurum est , quo ægrius
R ii eas